

прокляття, що робить з живого мерця!.. Але гірш, як мерця! Істоту, призначену на довічне животіння по гробовищах, відлучену й відмежовану від цілого світу. Істоту безневинно зганьблену, що при наближенні на досяг голосу повинна попереджати кожну живу людину розпачливим покриком — „Нечистий!“.. А нечистому немає місця ані в людському милосерді, ані в співчутті, бо ж цим словом закінчуються назавжди всі людські відношення й взаємини.

Три повних роки такого існування зробили з Леві твір, що жахався власної тіні. А от же — нині його рука — рука дужої людини. На ній знову — всі фаланги пальців, чиста, м'яка шкіра, а в цілому тілі — колишня парубоцька сила, а душа — п'яна радістю. Тепер бо знову йому відкритий увесь світ, такий красний світ, як скарбниця надій, можливостей, осягнень. Довкола — безкрай, як весняне поле вкритий квітом, тільки схились і зривай!

Міцно вхопив клепало й впевнено застукав у двері.

За хвилику маленьким віконцем виглянула старша жінка з каганчиком в руці. Вогник хитнувся, майже ліг, зломившись наприкорні, знов вискочив нагору, лизнув черволавим відблиском пооране журбою обличчя, безодні скорботних очей й зарум'янив сиве волосся під наміткою.

— Хто й чого?

— Мамо! Я... Це я, Леві... Здоровий, цілком дужий!.. Мамо, пускай мерщій!

Жінка піднесла вгору обидві руки!

— Боже Авраама, Ісаака, Якова...

Глиняний каганчик хрипко стукнув об кам'яну плиту долівки, а вогник згас водночас з покриком.

— Не бійся! Кажу ж тобі, мамо, це я, і зовсім чистий! Ось свідоцтво священників. Пророк Назорейський, Ісус Галилеянин... Той очистив мене!..

Ранок вже гладив білу Магдалу золотисто-рожевими пестощами, а стара Рахель знову й знову гладила синові м'які руки, знову й знову перепитувала подробиці. Переривала відповідь на пів-слові, цілувала очі, чоло, волосся й питалася знову.

— Та ж кажу, було нас десятеро. Десять трандуватих, котрим Він коротко сказав: — „Хочу! Очистьтесь!.. Боже Великий! В тій хвилі чисті, мов новонароджені, ми, збожеволіли радістю. Що - сили дременули до священників по свідоцтво, що ми — знову люди!.. Відтоді бо, мамо, ми можемо знову бути між людей... Між людей, мамо!

Рахель зложила руки молитовно:

— І як же мусіли ви Йому дякувати! Я неначе бачу, як ви попадали в порох і цілували Його ноги, й той порох, по якому вони ступали... Що ж говорив, як усміхався святий, коли ви лежали обличчями своїми в поросі біля його ніг?!

Леві втопив у землю очі.

— Ми... побігли враз до священників, до храму... Ми... не повернули вже потім до Нього... Мамо, ми були такі щасливі, що забули й подякувати Пророка... Пігадую, що впає перед ним у подяці лише один... Був то самарянин, мамо...

І, шукаючи собі вибачення й попереджаючи материні докори, додав:

— То — нічого, мамо! Він — такий ласкавий, він такий добрий. Він не потрібує подяки. Він нам напевне вибачив, мамо...

І немов на доказ, що дійсно було так, бризкаючий потік соняшного сяйва залив ветху Рахеліну хатинку й стіл, на який позносила синові все, що десь мала в запасі, й молоде красне обличчя лепрозного, й сяючі вицвілі очі матері.

І раптом вранішню тишу прорвав гамір голосів. Шум нарастив, як хвилі прибою, міцнішав і покривався окремими екзальтованими голосами:

— Осанна! Осанна Сину Давидовому!

А з утульної Магдали, що причаїлась серед кучерявих садів, відповідав акорд радості й привіту з другого натовпу, що біг назустріч. Мати з сином без слова вибігли на вулицю.

З того часу Леві ходив з учнями Ісусовими. І, хоча Учитель здебільшого забороняв, Леві всім і скрізь розповідав про чудо свого сцілення й показував посвідку від священників. А йому вторував Реувім, якого також сцілив Ісус, зробивши його суху руку коротким наказом в храмі, в суботу, дужою й повною сили. І що довше ходили вони з Учителем, що більше бачили надприродних проявів Його досконалої доброти, що більше чули Його святих, опановуючих слів, — то з цілої душі розуміли й відчували блаженність чистих серцем, голодних правди та спрагнених по слову Божому, про що говорив Він з гори до нечислимого натовпу на все відданих Йому слухачів.

— Побратиме мій! — сказав наскрізь зворушений по Наторнім Навчанні Реувім. — Я вже далі не можу так... Пійду попрощаюсь з батьками моїми, віддам сестрам все, що мені належить, й назавжди лишусь при Вчителеві. На все! На добре й лихе. І ніколи, ніколи більш не покину Його!

Це було саме так, як думав Леві. А що Реувімові була дорога через Магдалу, відказав:

— Не покину і я Його аж до моєї смерти. І мушу про це сказати неньці! Ходімо разом.

Пішли порожнем: не мали ні палиці, ні запасних сандалів, ані лепти. Мали лише по великому крайцеві хліба, що Вчитель чудесно намножив аж на п'ять тисяч люду. І коли вже відміряли чималий шмат дороги, посідали при джерелі, в затишній долині, порослій густими смоковницями. Леві кусав нестервдлий хліб і побожно питав побратима:

— Чи ж коштував ти, Реувіме, колись такого хліба? В ньому — смак усіх найсолодших овочів, запах всіх найліпших квіток,

наїдок всіх найкращих страв... Він такий добрий, як передсмак вічної блажености. Реувіме! Ти ж їв найліпші страви й розумієшся на цьому. Скажи бо, що ж таке є в цьому хлібі?!

— Небесне благословіння, Леві! Погляд Учителів торкнувся його. Правиця Учителева благословила його, ломавши...

І не договорив: міцний удар в скроню звалив його, як підрубану деревину. І для Леві примерк білий світ від здоровецького стосуна: гострий біль протяв голову, а кров залила всі дальші почування. Як приятелі прийшли до тями, була глуха ніч. А що не можна було в них щось украсти, то пограбовано їм лише недоїдки чудодійного хліба. В ближчому ж селі, куди ледви доплентались, дізнались, що в перейдених ними горах розпановився з своєю бандою страшний розбішака Варрава — страхошище всієї околиці.

Не повернули до Вчителя ні Реувім, ні Леві. Треба було або ж дочекатись, поки Варрава з своїми шуліками перейде на інше місце, або ж ще ліпше радила Левина мати — почекати, коли знову Христос завітає в околиці Магдали. Таки ж мусить Він прийти на свято до Єрусалиму. Отже, тоді вони й підуть за Ним, бо ж піти в Єрусалим, це — одна річ, а блукати горами — річ інша!

Та ж перебувати стало в Єрусалимі було трохи інак, як ходити селами в супроводі Вчителя. Неможна було існувати, „як птиці небесні“, але на пошукування праці чи заробітку відповідь була та сама:

— Нема. Ну, ні, може по святах.

Від цієї відповіді й бурчання в шлунках Реувімові та Леві пригасло світло Божого сонця. Ніби перебували на Ріках Вавилонських, а не в „Святому Місті“. Щоденним хлібом стала їм безнадія, за напій мали зростаючу розпуку. А такий хліб та напій не відсвіжували. Лишалось: жебрати або красти. Та ж в точці найвищого напруження доля усміхнулась, через одного земляка пощастило їм достукатись до підручного Каїфового домосправця. І було це не аби-яке щастя, бо ж у первосвященика Каїфи слуги мали що їсти-пити, а від всяких прохачів та відвідувачів перепадав і свіжий гріш. Працею не морили, бо челяди було аж надто, головню — для репрезентації та варті. Треба було тільки пантрувати й бути напоготові до несподіваного наказу. Слуги здебільшого лише сиділи в очікуванні розпорядження в день під розлогою оливою, в холодочку, а ввечері коло веселого батаття, що запалювали, коли з росю падала на землю прикра прохолода, що зростала попліч з пільмою.

В тім сталім дозвіллі була праця лише язикам. Що ж слуги належали духовному годностареві, найбільше було мови про храмові події. Часто згадувалось і про Назарейського Пророка, котрий безстрашно відважився йти проти Каїфи, потужних книжників та багатирів фарисеїв.

Першого дня, що почув те Наймення Леві, почав був на-

дхненно розповідати про чудо свого сцілення, та земляк-протектор суворо його зацитькав. А „щоб не вийшло чогось через дурня“, попрохав підручного домосправця, послати Леві кудись з двору, бодай на гірські винниці. При відході ж порадив:

— Коли тобі, свате, смакує тутешній хлібець, то про Галілеянина помовчуй. Ми всі — у самих гріхах, ні закону, ні святого письма не тямимо, то де вже нам розумітись на чудесах пророків. Розумієш? Ото ж бо й є! Що ж Леві тепер не бачив Реувіма, на винниці ж часто говорили про Галілеянина зле та й Левину галілейську вимову не рідко висмівали, швидко блідла гадка про подію, про яку в завчених виразах, мов від когось переказану, колись раз-по-раз розповідав Леві. Навіть якось похитнулася певність, чи дійсно Ісус вратував його від тої страшної немочи? Чув бо, як раз сам домосправець розповідав, що священники видають посвідки про одужання з трандів тим, котрі мали лише звичайні-сенькі чиряки. Коли ж прочув, що у Реувіма відобрали ту священницьку посвідку і загрозили вигнанням з служби, хоч і з важким серцем, а все ж таки „страху ради“ спалив свою на багатті. І тоді заломились крила душі, що підносили вгору до високого, великого, вселюдського, всесвітнього. Натомість у загаслій душі запанували дрібні щоденні обрахунки та наймитська поготовість виконувати накази хлібодарця...

Ані звістка про тріумфуючий вхід Раббі в Єрусалим, не піднесла на душі Леві. Противно: відчув якусь гіркість, ніби чимсь ошуканий, відчув, ніби йому стерпла душа, мов змерзлий гад, не маючи сили напружитись. А коли все ж таки від переказів про стихійне „Осанна“!, про нестримний екстаз мас почало ніби розігрівати Левину душу, вийшов наказ усій челяді Каїфівій та Анниній чекати в преторії — тим ненавистнім місці римської влади. Було тут люду, як риби в сітях при багатім улові, ні повернутись, ні спертись, ні прикуцнути. Ноги аж пухли від стояння, в голові гуло від спеки, спрагле горло сичало. Не ставало сили чекати.

А коли каламутний погляд Леві впав у вибалушені осатанілі очі Реувіма, враз над всіма думками запанувала досада й злість.

— Через Нього ж тут люди гинуть!.. І правда, коли кажуть, що як же Він міг вратувати чужих, коли не було в Нього сили вратувати себе самого! Хіба таки й справді дав себе звязати Месія? Та ще на те, щоб судили Його погани-римляни?!.. Он, як ловили Варраву, так він мало не два десятки люда потовк. Дехто вже й на тім світі. Та й з багатирями він довго не розмовляв, потужною рукою оступався за гноблених, хоч може деколи й вчинив кривду, так...

На білому мрамурі подіюму, де засідала римська влада, розцвіли світляними квітами вістря вояцьких списів. Заблищали шоломи, мечі. На повищені з'явилась біла проконсулова тога й в повній тиші пролунав рівний, певний і байдужий голос:

— Так, кого вам відпустити на свята ваші: вашого Царя, Ісуса, чи розбишаку Варраву?...

З кількох місць почувись несмілі голоси:

— Варраву!

— Варраву! — раптом вигукнув і ввесь натовп, — й гукав та кричав усе те саме.

Леві глянув на Реувіма й по рухах його губів зрозумів, що й він гукає за Варраву.

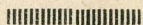
На мить йому міцно стиснулося серце біллю, соромом і досадою. Відчув ще раз міцного стусана Варавиною, але наче щось уломилось в душі, а гадючкою прискочила у розпаленім мозкові думка:

— А куди ж ми тоді поспішали?! Коли б не до Ісуса, то й не натрапили б на Варавині кулаки... Все через Нього... — і повний злоти, він заплющив очі і зойкнув що-сили: —

— Варра-а-ву!...

Не пізнав свого голосу, але вив далі; в спільний тон з цілим натовпом:

— Варраву!...

Н. Королева.

V. Спонуси*)

І твій барвіночок хрещатий
заріс богилою"...

Т. Шевченко.

Брат Бертольд відштовхнув покреслений пергамент з вичисленнями та помітками: знову заблукала якась невловима помилка до його вирахувань. В кінцевому розрахунку, незрозуміло чому, коли всі передпосилки були бездоганно справні, виходило зовсім не те, чого він сподівався.

Відчув глибоку втому. Оливою важка байдужість пригнітила його, немов усього сплющила в плесковатий, безформений і безвільний шматок матерії. Зробив над собою зусилля й підвівся з стільця. Розчиненим вікном влетіли в келію-лябораторію срібні каскади згуків, що наскрізь наповнювали старезний кляшторний сад: сотки соловіїв робили свій весняний фестиваль. Бертольд повернувся до дверей, щоб свіжістю ночі та музикою саду змити з себе цю байдужість, гіршу за недугу. Але, коли поклав руку на клямку дверей, його погляд упав на полу брунатної ряс, кінці білого шнура з трьома вузлами — й спинився. Легка тінь іронічної усмішки пробігла по його губах: хіба ж він сміє зробити, що забажається йому в даній хвилині? Він же мусить робити лише те, що стоїть в кляшторному статуті, а там ніде не сказано, щоб ченці могли серед ночі виходити на прогулянки в сад.

Як часто, ще й досі! — забуває він, що вже нема в світі ні лицаря Константина Анклітцена, ні схоляста Конрада з Кельну.

*) V-тий розділ повісті 1313; попередні розділи гл. чч. 6—7, 8—9 і 10 — 11 1934 та ч. 1. ц. р.